

ljudje brez višje obrtnije, brez modernega trgovstva, brez potrebne zveze s svetom.

Celo preseljevanje narodov se takorekoč vrši pred našimi očmi, preseljevanje s kmetov v mesta, v tovarne. Le potrudi se malo v hribe, ne bo ti treba daleč iti, in našel boš puščo, osamele podrtije nekdanjih hiš in kmetijskih poslopij, na njivi ali v trebižu praprot in robido; in kje so prebivalci, kje so lastniki? Odšli, pobegnili so, bi skoraj rekel. Nekateri so si pravočasno svojo posest v denar spravili ter se preselili kam drugam, kjer bodo po svojih mislih lažje živeli. Drugim je vzela kmetije gosposka ali pa upniki, ki imajo postavno pravico čez dolžnika, da ga smejo da nagega sleči, celo v zapor spraviti. Tudi ta slučaj se je že prigodil ter mi je osebno znan, da je kmetič vse v nemar pustil, vrata za seboj zaloputnil ter odšel s trebihom za kruhom.

Za narodno gospodarstvo in za obstanek človeške družbe ni nobena stvar neugodnejša, kakor tako preseljevanje. Le poljedelstvo ohrani telo krepko, dušo zdravo, naravno nepokvarjeno. Saj je dovolj znano, da in zakaj se v kaznilnicah silijo kaznjenci k marljivemu delu. To so nazori in načeli moža, ki pozna to stvar kot strokovnjak, in jo ve tudi resnično uporabljati. Delo, osobito obdelovanje polja, zemlje je podlaga družbe človeške.

Iz kmečkega stanu dobiva cerkev in država, mesto in dežela svoje najvišje glave, svoje dostojanstvenike, od pluga in brazde hitijo najkrepkejši korenjaki pod cesarske zastave! Ako pa obrnejo poljedelci svojemu polju hrbet ter se preselijo v mesta in v tovarne, niso več pristni kmetje, niso več nepokvarjeni katoličani. Novo delo, katerega tukaj dobijo, oslabi jim telesne moči, otemni jim pa tudi resno voljo in prebrisano pamet! Vse, kar koli je okoli delavca, vleče in zapeljuje ga le na slabo stran. Dolgo se vsemu temu ne more ustavljati, kmalu obnemore in prejšnji poštenjak od pet do glave zdaj ni več poznati. Iz vernega katoličana, iz pridnega delavca, iz zvestega podložnika postal je robat sirovež, nevernež najhujše vrste, klatež in nezmeren sočijalni demokrat, ki ni z nobeno naredbo zadovoljen. Poštenost, marljivost, varčnost, vernost, čednost, zadovoljnost itd. kje ste? Zakaj ste reveža tako hitro zapustile ter ga prezgodnjemu poginu izročile?

In kako je vsled tega na kmetih? Tam pa manjka ne dela, pač pa delavcev, tako da si skrben gospodar prav mnogokrat želi, da bi imel čvetoro rok. Rodovitne zemlje mora kos za kosom ostati neobdelan, v pušči ter postane k ve čjemu pašnik ali pa ga preraste grmovje in trnje. Po drugod primanjkuje družine ter je še za lep denar ni dobiti, kajti vse le hiti brž v mesto in tovarne, kjer si pričakujejo najlepše življenje, ali najdejo v resnici le bedo!

Tako se je zgodilo, da je kmečko gospodarstvo v teku kratkih let tako daleč prišlo, kakor dan danes stoji! Slabi, slabi časi so žalibog v gospodarstvenem oziru. In zdaj naj presodi vsak sam, ali ni opravičeno vprašanje, kako bi se vsej tej revni in bedi pomagalo, zgodnjemu propadu kmetijstva v okom prišlo?

(Dalje prih.)

Cerkvene zadeve.

Prelat Fran Kosar.

(Dalje.)

V Ljubljani stanoval je Kosar in z njim prijatelj njegov Jeran poleg par mlajših dijakov¹⁾ pri blagi udovi

Elizabeti Karunovi, katere vrli sin¹⁾ je takrat dovrševal zadnja leta bogoslovja ter je bil tudi nekak vzor za materine dijake, in torej tudi za Kosarja. Kadar je dopuščal čas, bavila sta se naša modroslovca s tako imenovano ilirščino. Takrat namreč ni nikdo hotel kaj vedeti o Hrvatih, Srbih, Bolgarih, Kranjcih, Stajarcih, Dalmatincih itd.; bili so vsi samo le Iliri. To je bila parola Gajeva in popevalo se je po Jugoslaviji:

„V ilirsko kolo, mili,
Vratite se srodni puci,
Što su stari gvozdjem bili,
Nek su v duhu sad unuci“.

Slednjič pa se Hrvatje zdramijo ter zavejo, da so vendar-le Hrvati, a tudi večina Slovencev ni marala svojega narečja popolnem popustiti in prodati sosedom. Hrvati so zopet jeli pevati:

„Nek se hrusti šaka mala,
Još Hrvatska nije propala“.

Jeran vrnil se je leta 1840. s Hrvatskega, kjer je nekaj časa študiral in kjer se je precej priučil jugoslovensčine. Živi duh Kosarjev je ves gorel za lepoglasno ilirščino ali recimo jugoslovensčino. Čitati vsakovrstne ilirske spise, knjižice, časnike (zlasti »Danico ilirsko«) bilo je vedrilo za mlado njegovo srce, družega ni imel. O naši sedanji slovenščini bilo je takrat še komaj kaj duha, a še manj sluha med dijaki, dasiravno so bolj vzbujeni med njimi skušali po ilirski slovnički kolikor toliko olikati domačo besedo. K večjemu se je kaka mala pesmica skovala ali kak negoden nagovor sklepal bodisi pri kaki posebni svečanosti, bodisi za god kakemu profesorju, kateri je imel kaj ljubezni do slovenske mladine in domače besede, n. pr. Kersniku, Martinaku.

V gledišče in komedije Kosar ni zahajal, po ulicah ni prodajal zijal, ni se potikal po krémah in na plesiščih ni trgal podplatov. Sicer bil je pa rad vesel, in ga je veselje včasih tudi zasukalo, da je zarajal po hiši. Dobra vest in pobožno srce sta kakor najslajša godba, pri kateri se res lahko zaraja. Zato slovenska pesem pravi: »Najlepše veselje nedolžnost nam dá«.

Po krémah dijaki zgubljajo sramožljivost in zapravljajo krajcarje, katere dobri očetje z žulji zaslužijo in skrbne matere s solzami spravljajo. Na ulicah oprašijo svoja srca, kakor so prašne tudi v predalih njih učne knjige, in v glediščih zgodnja se v mladih srcih vsa hudičeva zalega pohotnosti. Plesišče slednjič mladeniča omami, da kakor pijan hodi po svetu ter čestokrat zgreši svoj poklic in tako dolgo meri cesto življenja sem ter tje, dokler se ne zaleti v jamo ter obleži ondi. On živi kakor v meglah, in kadar ga svet strezni, žaluje prepozno v razvalinah svoje časne sreče, in čestokrat obupa tudi nad večno.

Monsignore Jeran obžaluje, da so tista blažena leta tako hitro minola in nam piše: »Kosar bil je med dijaki, kakor jutranje solnce, ki prijazno in ljubeznivo sije na zgodnji sadež. Bil je nenavadno blag mladenič. Ves čas, kar sva bila skupaj, nisem najmanjše besede slišal iz njegovih ust, ki bi bila žalila sramožljivost, ali sploh kaj takega pri njem opazil, da bi bilo zoper čednost. Hodil je že takrat, kakor se je reklo, vsakih štirinajst dnij k spovedi. Nikoli ni nobenega tovariša razžalil, čez gospodinjo ni nikoli zinil hude besedice, kar se sicer pri mnogih dijakih rado zgodi; istotako tudi o profesorjih ni nikdar zabavljaj. Jaz od svoje strani prav nič ne dvomim, da je Kosar v krstni nedolžnosti svet zapustil.

Študiranje bilo je Kosarju lahka reč. Zdi se mi, da je to, kar je v naglosti prečital, bilo tudi že v hramu njegovega spomina.

Sošolci smo ga vsi ljubili, a ne ljubili, nego tudi

spoštovali zato, ker je on sam vsacega ljubil in mu rad postregel ali pomagal, kaj in kako je mogel.

Zborovanje „cerkvene družbe“ v Vitanju.

Leta 1889. se je ustanovila v Vitanju »cerkvena družba« z namenom, zbirati denarje, da se popravi župna cerkev. Ni ravno veliko, kar se je nabralo do zdaj; pa nekaj je vendar-le. Vse imetje je znašalo koncem 1893 leta 2190 gl. 56 kr. Dne 16. septembra se je obhajal popoldne ob treh na Kurnikovem vrtu občni zbor te družbe ter so se vsodbujali prijatelji »cerkvene družbe«, naj vlagajo po svojih močeh, da se prepotrebno delo more prej ko prej začeti. Nekateri obetajo svoje doneske vložiti takrat, kedar se bo delo začelo. Predsednik jim je pa svetoval, naj rajši dajo, kolikor mislijo, precej zdaj, kajti ne vedo, bodo-li še živeli tako dolgo, ko se začne popravilo. Utegnejo po tem takem zgubiti zasluženje dobrega dela.

Drugi obetajo, da bodo v svoji oporoki se spomnili »cerkvene družbe«. Ta misel je hvalevredna. Pa kdo ve, ali bo smrt hotela čakati tako dolgo, da bodo napravili testament. Govorniku so znani slučajji, da so nekateri dobri ljudje ravno tako govorili; pa ker oporoke ali testamenta niso napravili ob pravem času, jih je smrt prehitela, in za dobre namene se ni niti jeden krajcar porabil, temveč so njihovo premoženje zaužili tisti, katerim niso hoteli ničesar zapustiti. Pa če tudi napraviš testament, vendar ne veš, bode-li tudi obveljal pred gosposko. Znani so govorniku slučajji, da se je testament pri zapuščinski obravnavi ovrigel in na dobre namene se ni šlo ničesar, kakor so ranjki želeli. Znan je govorniku slučaj, ko je blaga žena odločila za neko cerkev veliko svoto denarja; toda nastopile so razmere, da je morala cerkev tožiti. Nasledek vséga pa je bil, da je cerkev plačala stroškov nad 24 gl., dobila pa ni za ranjko niti vinarja ne. Najboljše torej storiš, če kar zdaj daš, ne pa še le po smrti.

Pomisli ti je tudi, da darovani denar se nalaga na obresti. Tako so znašale same obresti od denarjev cerkvene družbe lanskega leta 86 gl. 44 kr. Kdor zdaj manjšo svoto dá, dá več, kakor če bi pozneje kedaj daroval večji znesek.

Slednjič je treba pomisliti, da gosposka niti dovoljenja ne bo dala za popravilo, dokler ne dokažemo, da že imamo potrebno svoto denarja. Na nekaterih krajih so se zanašali na lepe obljube, začeli zidati, pa so morali zopet prenehati v svojo sramoto in škodo. Vsakdo stori torej najboljšé, če precej zdaj dá, kar mu pripuščajo njegove moči. Saj če bo mogel, zamore pozneje tudi še darovati, kedar se delo začne, in če želi, lahko vsled svoje oporoke tudi še kaj zapusti v ta prepotrebni namen.

Res potrebno bi bilo, da se dostojno popravi Vitanjska župna cerkev. To so spoznali že pred dolgim časom naši predniki. Stari škofijski ukazi velevaljo Vitanjskim župnikom, naj storijo potrebno za povečanje farne cerkve. Ptujci, ki hodijo semkaj, se spodtikajo nad tem, da je župna cerkev nekako zapuščena. Res, cerkev Matere božje na Hribreu je lepa in čedno opravljena. Pa Marijina cerkev je vendar-le podružnica; prva skrb pa nam bodi za našo materino cerkev sv. Petra in Pavla!

Na to se je spominjal predsednik vrlega moža, Jakoba Založnik, p. d. Volave, ki je bil vsa leta sem odbornik naše cerkvene družbe, katerega nam je pa smrt pobrala 22. julija tega leta. Ostal nam bo v blagem spominu. Namesto njega nasvetuje izvoliti v odbor Jurija Jeseničnik, p. d. Uranjek, ki opravlja službo načelnika Vitanjskemu cerkvenemu skladnemu odboru. Zborovalci so temu pritrdili.

Kmalu po obnem zboru prinese neki mož, ki je bil navzoč pri zborovanju, 80 gold. predsedniku »cerkvene družbe« s pristavkom: »Zdaj pa spoznam, da je boljše precej dati, kakor pa čakati na smrt«. Naj bi tega blagega dobrotnika, ki noče biti imenovan, še mnogi drugi posnemali!

Gospodarske stvari.

O pretakanju vina.

Spisal Anton Kosi, učitelj in posestnik v Središču. *)

Če hočeš dobro vino piti,
Večkrat ga moreš pretočiti,
O pravem času in pravilno,
Da imenitno bo in silno.

Pretakanje vina ima namen, pospešiti v njem zoreitev. Ta zoreitev pa meri na to, da dobi vino svojo stanovitnost, dobroto in popolnost, da ostane potem več let zdravo, čisto, prijetnega okusa in lepe barve. Nemec imenuje vino s takimi svojstvi »fertig geschulter Wein«, po našem »izšolano« vino.

Ko smo govorili o sestavnih delih vina, omenili smo, da sestoji ta tekočina med drugim iz vode, alkohola, kislin, beljakovin. Alkohol je isti sestavni del, ki vino vzdržuje in ga varuje pokvarjenja; več ko ima kako vino v sebi alkohola, bolj stanovitno je. Beljakovine pa imajo baš nasprotna svojstva, one vino kaj rade ugonobijo in sicer zato, ker imajo baš svoje posebno, takoimenovano amonijokalično kipenje ali vrenje. Kakor so beljakovine pri vrenju mošta kvasnim glivicam za živež potrebne, tako nepotrebne so v vinu.

Glavna naloga umnega kletarstva je torej vsled tega ta, da se nepotrebne beljakovine spravijo iz vina prej ko mogoče in bolj popolno ko le mogoče.

To se pa zgodi ravno s pretakanjem. Pri pretakanju pride vino in z njim tudi beljakovine v obilno dotiko z zrakom in z njegovim glavnim sestavnim delom »kisikom« **) Kisik se z beljakovinami združi in vsled tega se iste strdijo in padajo kot droži na dno soda. Od tod se potem pri sledečem pretakanju lahko odstranijo; vino postane po takem ravnanju stanovitneje. Tudi duh in okus vina postane po pretakanju boljši, vino dobiva polagoma svoj zlahtni bokét, skratka, s pametnim, pravilnim pretakanjem povzdigne se mlado vino sčasoma do tiste stopinje zlahtnosti, da postane

močno, sladko,
prelepo rumeno,
kot čisto zlato,

kakor zahteva to tudi naša narodna pesem.

Res je sicer, da je vino po vsakem pretakanju nekoliko časa na duhu in okusu, zlasti pa na lepoti slabše, nego je bilo pred pretakanjem, toda to ne traja dolgo; že čez nekoliko tednov postane pretočeno vino v vsakem oziru boljše in lepše, nego je bilo poprej.

Iz tega, kar smo do sedaj povedali, je jasno, da se morajo v prvi vrsti le mlada ali nova, torej ne-

*) Pričujoči spis je odlomek iz obširnega, poljudno pisanega rokopisa, ki obsega poglobitve nauke umnega kletarstva in bode o svojem času — morda še v tem letu — v posebni knjigi pod naslovom »Slovenski kletár« zagledal beli dan.

**) Kakor znano, je zrak zmes ali mešanica treh plinov, namreč dušica ali dušika, kislica ali kisika in ogljikove kisline. Dušik je plin brez barve, vonja in okusa, sam ne gori, pa tudi vsaka goreča tvarina ugasne v njem; živeča bitja se v njem zadušé.

Kisik je za dihanje in gorenje neobhodno potreben; brez njega ni živalskega življenja.

Ogljikova kislina je brezbarven plin, nekoliko kislega okusa. V njem ugasnejo goreče reči; živali se zadušé. Ogljikova kislina se nareja pri dihanju, gorenju in vrveži ali vrenju. O tem plinu smo govorili obširno v poglavju o vrenju.